

знання, в тому числі й практичне. Тому виходить, що хоча практичне уможливує теоретичне, саме теоретичне роз'яснює й зберігає практичне у формі науки.

Проблема співвідношення практичного й теоретичного отримала своє продовження в філософських системах інших представників німецького ідеалізму, втім саме Й. Фіхте був першим, і чи не єдиним, хто звернув увагу надіалектичність цього взаємозв'язку. Що й стало одним з тих відривних пунктів, котрі хоча й недостатньо артикульовано й дефініційовано однак визначили проблематичні горизонти сучасної практичної філософії.

І. М. Гоян, д-р філос. наук, ПНУ ім. В. Стефаніка, Івано-Франківськ
lv11970@mail.ru

ЛОГІЧНИЙ ПСИХОЛОГІЗМ ТЕОДОРА ЛІППСА

Німецький філософ, психолог, естетик, професор, засновник Мюнхенського психологічного інституту Теодор Ліппс (Theodor Lipps, 1851–1914) вважається одним із систематизаторів німецької психології кінця XIX ст., яскравим представником логічного психологізму – його "Основи логіки" ("Grundzüge der Logik") з'явилися в 1893 р. Власне, з точки зору Ліппса, психологія є основою всіх філософських наук – логіки, етики, естетики, адже висхідним поняттям філософії є безпосередній психічний досвід. При цьому психологія є самостійною і незалежною від фізіології. Єдині факти, що безпосередньо дані психологу – ті, що стосуються його власної свідомості. Тому першою і основною задачею психології є правильний опис явищ свідомості та їх закономірностей. Дані фізіології та анатомії можуть бути задіяні в психології лише тоді, коли сутність та природа явищ свідомості цілком з'ясована.

Ліппс знаходить в основі свідомості певний субстрат психічних явищ, або реальне "я", від якого він відрізняє феноменальне "я", що конкретно відчувається у свідомості. Проти розуміння "я" як комплексу явищ свідомості Ліппс заперечує тим, що кожне явище свідомості вже передбачає "я" і містить його у собі, як невідворотній пункт відношення. Всі стани свідомості, разом з об'єднуючим їх почуттям "я", Ліппс розуміє як феномени, що примушують, проте, мислити в їх основі щось "реальне". Але це реальне може мислитися також лише у категоріях свідомості. В основі всієї дійсності знаходиться духовне буття, об'єднане в абсолютному "я". Кожне індивідуальне емпіричне "я" має мислитися як один з пунктів свідомості абсолютного "я", що являє собою активність, яка розвивається суто телеологічно.

Гуссерль наводить твердження Ліппса: "Те, що логіка є частковою психологічною дисципліною, досить ясно відокремлює її від психології" [Гуссерль Э. Логические исследования. Том 1 // Гуссерль Э. Логические

исследования. Картезианские размышления. Кризис европейской науки и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука. – Минск : Харвест ; М. : АСТ, 2000. – С. 66]. Психологізація логіки у Ліппса виявляється в тому, що висхідним пунктом мислення і знання він вважає досвід у найширшому сенсі цього слова, тобто різного роду переживання або об'єкти свідомості. Знання є приведенням об'єктів свідомості до об'єктивно-необхідного зв'язку. Під таким зв'язком слід розуміти таке поєднання об'єктів знання, яке обумовлюється самими об'єктами. Відповідно цьому, мислення, як психічна діяльність, є об'єктивно обумовленим процесом уявлення. Основною формою мислення Ліппс визнає судження. Поняття визначається як потенційне судження, в якому слово слугує суб'єктом чи предикатом. Сутність судження полягає в тому, що воно є усвідомленням об'єктивної необхідності співіснування або порядку предметів свідомості.

На думку Ліппса, закони мислення – тотожності, протиріччя, виключеного третього і достатньої підстави – являють собою або тавтологію, або простий опис тих відносин, які складають сутність судження. Ліппс визнає лише один закон мислення, який полягає в закономірності самого мислення. Він також виводить закон безперервності, як наслідок із закону причинності.

Яскравим проявом психологізму в естетиці Ліппса стала теорія вчуття (Einfühlung). Він виходить з того, що природа художньої насолоди є нічим іншим, як "об'єктивованою самонаслодою". Всі емоційні реакції, що виникають у людини в момент сприйняття мистецтва, є лише відповіддю на найбільш загальні імпульси, що посилюються твором. Головний ефект впливу безпосередньо залежить від уміння перетворювати ці імпульси на власне інтимне переживання. Основну роль при цьому відіграють індивідуальна уява та фантазія, здатні утворювати "ідеально можливе й повне життя". З одного боку, Ліппс намагався виявити необхідний "мінімум" залежності сприйняття від об'єкту. Але зовнішній бік твору мистецтва не здатний, на його думку, бути визначальним чинником сприйняття. Вчуття – це не пізнання об'єкта (твору мистецтва), а своєрідний катарсис, що дає відчуття самоцінності особисті діяльності.

Пізніше Гуссерль зарахував Ліппса, разом зі Штумпфом, до "небагатих психологів", які зрозуміли недоліки експериментальної психології і змогли оцінити поштовх, зроблений Brentano, і "прагнули продовжити імпульси аналітичного описового дослідження інтенційних переживань, що з нього виходили" [Гуссерль Э. Философия как строгая наука // Логос. Международный ежегодник по философии культуры. – 1911. – Кн. 1. – С. 17]. Добре відомо, що багато мюнхенських учнів Ліппса (він професорував у Мюнхені з 1895 до 1909 року) такі, як А. Пфендер, А. Райнах, М. Шеллер та інші, приєдналися до феноменологічного руху (власне, утворили "феноменологічну школу") після візиту Гуссерля в Мюнхен в 1904 р. та інтенсивних спілкувань з Т. Ліппсом та його адептами.